

BOKOMTALE

**NANJALA
NYABOLA**

«Travelling While
Black – Essays
Inspired by a Life on
the Move»

Hurst & Company,
London 2020

237 sider

I skyggen av regn- buen

Nye perspektiver på den gjennomgripende betydningen av hudfarge både på og utenfor det afrikanske kontinentet, gjør kenyanske Nanjala Nyabolas essaysamling til en betimelig bokutgivelse.

FREDRIK GIERTSEN
Litteraturviter og skribent

De hvites blikk «Så hvorfor er vi, den svarte og brune delen av verdens befolkning, blitt belemret med stammer, når Europa får ha nasjoner?» spør kenyanske Nanjala Nyabola lakonisk i sin bok. Bildet er fra den tidligere tyske kolonien Tysk Øst-Afrika, i dag Tanzania, der innfødte barn blir vist frem for tyske ungjenter. Foto: HELMUT AND ERNA BLENCK, AFRICA IN COLOUR/NTB

En svart kvinne med ryggsekk

Nyabola forteller i «Travelling While Black – Essays Inspired by a Life on the Move» om sine reiser – som turist eller i jobbsammenheng – til steder som Haiti, Nepal og diverse afrikanske land.

Haiti besøker hun i kjølvannet av det forferdelige jordskjelvet i 2010 i egenskap av advokat og aktivist, mens en visitt i Botswana er som en pilegrimsreise til stedet der hennes favorittforfatter, Bessie Head, skrev det meste av sitt livsverk.

Nyabola skriver mindre om sine besøk i Europa eller Nord-Amerika, men hun beskriver hvordan det er å stadig bli utsatt for det «hvite» blikket,

av passkontrollører, ansatte i hjelpeorganisasjoner eller medklatrere på vei opp til Mount Everest.

Dette blikket gjør seg mange utslag, mener hun, som hvor forskjellig for eksempel bistand fremstilles, avhengig av hvem som er publikum. Mens man i Vesten gjerne ser hvite mennesker i hvite uniformer som hjelper små, svarte barn, er det kun i Afrika man også ser svarte mennesker i en tilsvarende hjelpefunksjon med handlekraft – som om dette var en virkelighet man ikke ville forstått i Vesten.

» I skyggen av regnbuen

Nanjala Nyabola skriver ikke mye om «klassisk» rasisme, men mer om det hun kaller «being raced», altså å bli vurdert og kategorisert ut fra hudfarge eller etnisitet.

I tillegg er Nyabola altså hunkjønn, og bare det at en svart kvinne kan finne på å reise alene rundt med ryggsekk, kan faktisk bli sett på som så provoserende at det én gang – da hun ble høydesyk i Nepal – holdt på å koste henne livet. Hun fikk ikke den hjelpen hun trengte, og var nær ved å stryke med. Nyabola hevder dette aldri ville skjedd med en som passer bedre overens med den vanlige oppfatningen av hva en ryggsekkтури er.

Men patriarkatet er også i høyeste grad virksomt i svarte miljøer. Forlagsbransjen vil – ifølge Nyabola – aldri tillate at en kvinne tar plass ved siden av forfatterstorerheter som Chinua Achebe, Ngugi wa Thiong'o eller nobelprisvinner Wole Soyinka. Og de afrikansk-amerikanske «gutta» tilknyttet the Harlem Renaissance (oppblomstringen av afrikansk-amerikaneres kulturelle og intellektuelle liv i USA i tiden mellom 1920 og 1940) var heller ikke særlig imøtekommende overfor talentfulle kvinner.

Trangen til å klassifisere

Nyabola skriver ikke mye om «klassisk» rasisme, men mer om det hun kaller «being raced», altså å bli vurdert og kategorisert ut fra hudfarge eller etnisitet. Hun bruker også det greske ordet «taksonomi», som rett og slett er læren om klassifisering.

Denne vitenskapelige termen fra biologien får helt andre og mørkere konsekvenser når den anvendes på mennesker. Det er dessuten stort sett de fargeløse som er i posisjon til å nekte andre mennesker adgang til et land, en jobb eller en oksygenflaske. Dette er ifølge Nyabola noe de fleste hvite vil være uvillige til å innrømme, siden slike fordommer er noe de selv ikke blir utsatt for.

«I de senere år», skriver hun (*egen oversettelse*) «er offentligheten blitt mer oppmerksom på noe som sosiologer har beskrevet i årevis, nemlig at hvithet er en sosial konstruksjon der fenotypiske forskjeller [utseende] brukes til å opprettholde privilegier. Den logiske motsatsen til dette, svarthet, er kanskje bedre definert som 'annerledeshet'.»

Den samme «white flight» som man kjenner fra USA, har resultert i et urbant vakuum med en økende, voldelig rasisme svarte imellom, og som det ikke iverksettes tiltak for å bekjempe.

Men Nyabola omtaler dette som variasjoner over et spektrum. Det som blir oppfattet som «hvitt» i ett land, kan være «svart» i et annet, som for eksempel når det gjelder den arabiske befolkningen i Sudan. Sannheten er naturligvis at et slikt pigmentokrati i praksis er så innfløkt at det umulig kan ha noe ved seg, men ikke desto mindre spilles det ut i det virkelige liv, med store konsekvenser.

Rasisme i Afrika

De mest interessante essayene i boken er likevel de som tar for seg de samme idiosynkrisiene i en afrikansk kontekst. Litt forenklet kan det hevdes at man i Vesten har en forestilling om at rasismen innad i Afrika fikk en lykkelig slutt i og med Nelson Mandelas presidentperiode, men så enkelt var det selvsagt ikke.

Sør-Afrika er blitt landet med de strengeste visumlovene på hele kontinentet, uten at det har hindret en strøm av innvandrere fra Øst-Afrika – inkludert Kenya. Disse nykommerne er svært synlige i bybildet, særlig i Johannesburg, der de har overtatt mye av sentrumsområdenes apartheid-tiden var forbeholdt hvite.

Dette er skjedd fordi man de siste tiårene har opplevd den samme «white flight» som man kjenner fra USA. Resultatet er et urbant vakuum med en økende, voldelig rasisme svarte imellom, og som det ikke iverksettes tiltak for å bekjempe.

«Den samme volden som behandlet svarte sørafrikanere som inntrengere i et «naturlig hvitt» område, rammer i dag utlendinger [...]», skriver Nyabola. I hennes hjemland Kenya har man en helt egen variant av dette med å konstruere noen som Den Andre («othering»). Alle de største kenyanske byene ligger langs jernbanelinjen fra byen Kisumu i innlandet til kystbyen Mombasa – en linje som skiller landets sørlige tredjedel fra de to nordre.

Alt nord for denne toglinjen defineres som noe fjernt som man ikke kan forstå, og dermed frykter. Nyabola mener dette er grunnen til at det grusomme terrorangrepet mot universitetet i den nordlige byen Garissa i 2015, der 148 mennesker ble drept, fikk merkbart mindre oppmerksomhet enn de andre lignende tragediene landet er blitt utsatt for.

Kollektiv straff

Kenya er blant landene i verden som har mottatt flest flyktninger, særlig fra Somalia. Og siden det var jihadistgruppen al-Shabaab som sto bak angrepet mot Garissa, ble somaliere i hele landet utsatt for hets i kjølvannet av udåden.

Nyabola peker på at denne tankegangen er et resultat av en selektiv, forenklet tolkning, der det automatisk blir slått fast at en hel gruppe individer skal straffes.

Dette var noe kolonimaktene var svært bevisste på, men det praktiseres påfallende nok aldri hjemme hos dem selv, skriver Nyabola, og bruker en skoleskyting i USA som eksempel.

Som en konsekvens av den voksende islamofobien i verden – som Kenya, med 30 prosent muslimsk befolkning, dessverre synes å ha importert – er det å straffe noen som selv er å anse som ofre, blitt en del av et slags rituelt sorgarbeid.

Dette kan lett bli en ond sirkel.

Fredfull ferd *The Mombasa-Nairobi Standard Gauge Railway er et moderne parallellspor til den britiskbygde toglinjen fra 1901. Den knytter storbyen Mombasa ved Det indiske hav til Kenyas hovedstad Nairobi – en strekning på snaut 60 mil. Fra hovedstaden går toget videre vestover mot Uganda, med et sentralt stopp i Kisumu ved Viktoriasjøen.*

Foto: CHRISTOPHER PILLITZ/HULTON ARCHIVE/GETTY IMAGES